

**Müasir dövrün tələblərinə görə auditorlar hansı şəxsi
keyfiyyətlərə malik olmalıdır.**

**Cəfər Həsənov
Nazim Axundov**

Auditora məxsus olmalı şəxsi keyfiyyətlər barədə danışmaqdan əvvəl auditor peşəsinə ən ilk tələblərdən biri olan müstəqillik barədə bir neçə söz demək istərdik:

Auditorun müstəqillik qaydaları, müəyyən prosedur və tapşırıqların yerinə yetirdiyi, öz fikrini formalaşdırdığı zamanı auditorun tam, heç kimdən və heç nədən asılı olmamasına müstəqilliyinə dair tələbləri müəyyən edir.

Müstəqillik təməl prinsiplərdən olan obyektivlik və dürüstlük (tamlıq) kimi əsas prinsiplərlə tam bağlıdır.

Auditorun müstəqilliyi dedikdə, ilk növbədə xüsusilə aşağıdakılar nəzərdə tutulur:

Təfəkkür müstəqilliyi

Auditorun düşüncə tərzini onun peşəkar mülahizəsini poza biləcək amillərin təsirindən asılı olmayan, rəy bildirməyə imkan verən, vicdanlı davranmağa, obyektivlik və peşəkar skeptisizm nümayiş etdirməyə imkan yaratmasıdır;

Davranış müstəqilliyi

auditorun dürüstlüyü, obyektivliyi və ya peşəkar skeptisizminin pozulduğu qənaətinə gəlməyə imkan verən əhəmiyyətli vəziyyət və hallardan kənarlaşmağa şərait yaratmasıdır.

Audit prosesləri inkişaf edib və getdikcə yüksək informasiya texnologiyalarının tətbiqi ilə bir çox prosedurlar avtomatlaşdırılsa, bu prosedurlar süni intellekt tərəfindən dəstəklənsə də, heç bir maşın, texnologiya insanın mühakimə, liderlik və intellektual qabiliyyətlərini tam olaraq əvəz edə bilməz. Auditorlar öz fəaliyyətlərində uğur əldə etmək üçün zəruri olan peşəkar bacarıqlarını daim inkişaf etdirməlidirlər.

Müasir dövrdə auditorun malik olmağı zəruri olan şəxsi keyfiyyətlərdən aşağıdakıları sadalaya bilərik:

1 İlkin Ünsiyyət

Audit sahəsində aparılan tətqiqatlar göstərir ki, düzgün qurulmuş ilkin ünsiyyət gələcək əməkdaşlığın təməli ola bilər. Görüşlər, təqdimatlar, müsahibələr, danışıqlar zamanı fikirləri, ideyaları və təklifləri aydın şəkildə ifadə edərək tərəf müqabilinə çatdırmaq, sorğuların düzgün verilməsi, əldə edilmiş məlumatlardan düzgün istifadə etmək bacarığı, iqtisadi terminləri düzgün ifadə etmək və açıqlamaq kimi xüsusiyyətlər auditorla sifarişçi arasında əməkdaşlıq yaranarkən ən çox qiymətləndirilən bacarıqlardır.

2 Emosional intellekt

Emosional intellekt auditorun öz emosiyalarını idarə etmək, tərəf müqabilinin emosiyalarını başa düşmək və qiymətləndirmək bacarığıdır. Bu keyfiyyət yoxlanılan şəxslərin müqavimətini, təzyiqini aradan qaldırmağa, idarəetmədə mövcud ola bilən riskləri müəyyən etməyə, çətin vəziyyətlərdə yaranmış stressi aradan qaldırmağa kömək edir. Auditor xidmətindən istifadə edən şəxslər əsasən təmkinini saxlaya bilən və diqqətini işə cəmləməyi bacaran auditoru qiymətləndirirlər. Bu da auditin keyfiyyətli həyata keçirilməsinə zəmanət verən amillərdən biridir. Müəyyən hallarda auditor xidmətinin sifarişçiləri öz fəaliyyətlərində ciddi səhvlər, saxtakarlıqlar və ya əhəmiyyətli maliyyə itkilərin və pozguntuların olduğunu bildikdə aqresiv və ya məyus ola bilər və auditora müəyyən təzyiqlər göstərə bilərlər. Belə hallarda emosional intellekt səviyyəsi, müxtəlif təzyiq növlərinin auditorun mühakiməsinə təsirini azaltmağa kömək edir.

3 Peşəkar düşüncə

Auditorlar sifarişçilərinin fəaliyyət göstərdiyi sahənin biznesinin xüsusiyyətlərini, idarəetmədə tətbiq edilən prinsip və yanaşmaları başa düşməlidirlər. Peşəkar düşüncə əldə edilən məlumatların analitik, obyektiv, peşəkar, düzgün qiymətləndirilməsinə müstəqil yanaşmadır. Auditorlar tərəfindən sifarişçilərə verilən sualların, düzgün formalaşdırmağa, tələb edilən məlumatların lazımı formada əldə edilməsinə, məlumatları obyektiv təhlil etməyə imkan verir. Auditorun peşəkar qiymətləndirilməsi nəticəsində hər hansı bir sifarişçiye həqiqətən gələcək fəaliyyətində müsbət əhəmiyyət kəsb edə bilən yeniliklər, təkmilləşdirmələr, innovasiyalar təklif edilə bilər. Bundan əlavə, auditorun peşəkarlığı müəyyən yaranmış vəziyyətdə düzgün qərar qəbul etməkdə, təkzibedilməz dəlillərə istinad etməkdə, etik standartlara riayət etməkdə və yaranmış vəziyyətdən çıxış yolunun asanlıqla tapılmasında əhəmiyyətlidir.

4 Peşəkar skeptisizm

Skeptizm qədim yunan dilindən - tədqiq etmək, araşdırmaq kimi tərcümə edilir. Şübhəni, xüsusən də həqiqət haqqında fikirlərin etibarlılığına olan şübhəni irəli sürən fəlsəfi cərəyandır.

Skeptizm hər hansı bir iddianın doğruluğuna şübhə etməyə, sübut axtarmağa və tənqidi təhlilə əsaslanan düşüncə prinsipidir. Gündəlik həyatda isə, İnsanın hər hansı bir məlumatı qəbul etməzdən əvvəl əqlabatan bir xəbərdarlıq, fəlsəfədə isə idrak, qavrama, dərk etmə üsuludur.

Auditdə peşəkar skeptisizm auditorun şübhə və tənqidi yanaşma səbəbindən əldə edilən bütün məlumatların araşdırılmasını zəruri sayan araşdırma prosesidir. Auditor tərəfindən əldə edilmiş audit sübutları ilə Sifarişçi tərəfindən təqdim edilən sübutların uyğun olmaması, audit sübutu kimi istifadə edilən sənədlərin və sorğulara cavabların etibarlılığını şübhə altına alan məlumatların olması, mümkün saxtakarlığı göstərə biləcək, qanunvericiliyin tələblərinə zidd olan şərtlər və.s. rastlaşdıqda skeptik yanaşma zəruridir.

Bu da səhvləri və korporativ fırıldaqçılıq əlamətlərini dərhal müəyyən etmək üçün sənədlərin və idarəetmə bəyanatlarının həqiqiliyinin yoxlanılmasını tələb edir.

Auditorlar Sifarişçiləri obyektiv və konstruktiv şəkildə sorğulamağı bacarmalıdırlar. Auditor daha asan yollardan istifadə etməməli və ona təqdim edilən bütün məlumatların doğru, düzgün və mötəbər olduğunu qəbul etməməlidir. Auditorlar skeptik olmalıdırlar. Əldə edilən məlumatların doğru, düzgün və mötəbər olduğuna əmin olmaq üçün əlavə audit prosedurları həyata keçirməlidirlər. Audit zamanı yaranmış mənzərənin düzgün başa düşə və qiymətləndirə bilib-bilmədiklərini soruşmalıdırlar. Belə bacarıq audit başa çatdıqdan sonra obyektiv və keyfiyyətli nəticə əldə etmək üçün vacibdir.

Əfsuslar olsun ki, audit prosesində auditorlar qeyri-peşəkar sketisizm halları da ola bilər. Buna səbəb peşəkar düşüncənin lazımı səviyyədə olmamasıdır.

5 İnsanlarla ünsiyyət bacarığı

Bütün tələb olunan texniki yeniliklərə baxmayaraq, audit insanlar tərəfindən həyata keçirilir. Auditor iş prosesində müxtəlif insanlarla ünsiyyətdə olur, müxtəlif vəziyyətlərlə rastlaşır və ona görə də insanlarla necə davranmağı bacarmaq auditor üçün əvəzsiz bir bacarıqdır. Empatik auditor audit həyata keçirilərkən Sifarişçinin perspektivini daha yaxşı başa düşür. Buna görə də auditor üçün dinləmək bacarığı çox vacib amildir. Dinləmək bacarığı yüksək olan auditorlar üçün düzgün qərarın qəbul edilməsi daha asan olur. Təcrübə göstərir ki, görüşlər zamanı vaxtın təqribən 75-80%-i dinləməyə, 20-25% - i isə danışmağa həsr olunmalıdır. Müasir dövrdə belə bacarıqlar auditin uğurla həyata keçməsinin əsasını təşkil etməlidir Auditor belə keyfiyyətləri özündə daima inkişaf etdirməlidir.

Informasiya texnologiyalarının sürətlə inkişaf etdiyi və dəyişikliklərin getdikcə daha sürətli və təsirli şəkildə baş verdiyi bir vaxtda hər bir auditor ondan nə gözlənildiyini düzgün başa düşülməli və qiymətləndirilməlidir.

Cəfər Həsənov
Nazim Axundov

Diqqətinizə görə təşəkkür edirik!